

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

I. ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ Α΄ ΕΚΔΟΣΗ	i
II. ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΗ Α΄ ΕΚΔΟΣΗ	iii
III. ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΗ Γ΄ ΕΚΔΟΣΗ	v

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

1.1 Εισαγωγή	3
1.1.1 Τι είναι Μέθοδος	5
1.2 Αναφορά σε διάφορες Μουσικοπαιδαγωγικές Προσεγγίσεις, “Κινήματα”, Τάσεις	6

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΟΥ EMILE JAQUES DALCROZE

2.1 Εισαγωγή	21
2.1.1 Σύντομο βιογραφικό	23
2.2 Η γένεση της μεθόδου - Ιστορική ανάπτυξη και εξέλιξη	25
2.2.1 Αισθησιοκινητικός παράγοντας	28
2.2.2 Η ανάγκη για ένα ακόμη βήμα	30
2.3 Παρουσίαση και ανάλυση των συστατικών στοιχείων της μεθόδου Dalcroze	32
2.3.1 Γενικά	32
2.3.2 Eurhythmics (Ρυθμική)	33
2.3.2.1 Η χρησιμοποίηση της κίνησης κατά τη διδασκαλία	33
2.3.2.2 Εσωτερική ακοή (Inner Hearing)	36
2.3.2.3 Η ρυθμική θεωρία του Dalcroze - Ασκήσεις	38
2.3.3 Solfège	56
2.3.3.1 Solfège Dalcroze	56
2.3.3.2 Solfège Rythmique (Ρυθμικό Σολφέζ)	64
2.3.4 Αυτοσχεδιασμός	65
2.3.4.1 Γενικά	65
2.3.4.2 Αυτοσχεδιασμός στην τάξη	68
2.3.4.3 Αυτοσχεδιασμός στο πιάνο	69
2.4 Προεκτάσεις, διαφοροποιήσεις, διάδοση της μεθόδου	71
2.5 Κατάρτιση των δασκάλων της μεθόδου	73
2.6 Η εφαρμογή της μεθόδου Dalcroze στον ελλαδικό χώρο	74

Σημείωση: Στο Α΄ Μέρος: Η φωτογραφία στη σελ. 1 είναι από το βιβλίο της Janet Mills, *Music in the Primary School*, Cambridge University Press, 1991, σελ. 30. Η φωτογραφία του Z. Kodály στη σελ. 9 είναι από το βιβλίο του Keneth Simpson, (Ed.), (1976), *Some Great music Educators-A Collection of Essays*, repr. ed., Novello, London, 1981, σ. 80a, ενώ του S. Suzuki στη σελ. 10, είναι από το *An Introduction to the Suzuki Method*, Suzuki Method International, Summy-Birchard, 1984, σελ. 6.

Στο Β΄ Μέρος: Η φωτογραφία του E. J. Dalcroze στη σελ. 19 είναι από το βιβλίο των F. Martin, T. Denes, A. Berchtold, H. Gagnebin, B. Reichel, C.-L. Dutoit-Carlier, E. Stadler, Emile, Jaques-Dalcroze: *L' Homme, le compositeur, le createur de la Rythmique, De la Baconiere*, Neuchatel, 1965, σελ. 395, ενώ στη σελ. 23 είναι από το βιβλίο του Keneth Simpson, (Ed.), ό.π. 48b. Οι φωτογραφίες στις σελίδες 40 και 67, είναι από το βιβλίο των Johanna Exiner & Phyllis Lloyd, *Teaching Creative Movement*, New Educational Press Ltd., Sussex 1974, αντίστοιχα από τις σελίδες 30-31 και 45. Οι φωτογραφίες των σελίδων 42, 45, 54, είναι από το βιβλίο της Elsa Findlay, *Rhythm and Movement: Applications of Dalcroze Eurhythmics*, Evanston, Illinois: Summy-Birchard, 1971, από τις αντίστοιχες σελίδες 14, 20, 36 και 56.

Στο Γ΄ Μέρος: Οι φωτογραφίες και οι εικόνες των σελίδων 79, 82, 83, 87, 96, 105, 116 (πάνω), είναι από το αρχείο του Carl Orff-Stiftung στο Μόναχο.

Στο Δ΄ Μέρος: Η φωτογραφία στη σελ. 141 είναι από το βιβλίο της Janet Mills, ό.π. σελ. 24.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΟΥ CARL ORFF	82
3.1 Εισαγωγή	81
3.1.1 Σύντομο βιογραφικό	82
3.2 Η γένεση της μεθόδου - Ιστορική ανάπτυξη και εξέλιξη	84
3.3 Ανάλυση των συστατικών στοιχείων της Μουσικοκινητικής Αγωγής του C. Orff	89
3.3.1 Γενικά	89
3.3.2 Ρυθμός	97
3.3.2.1 Ρυθμικός Λόγος	97
3.3.2.2 Ρυθμική Κίνηση	100
3.3.3 Δημιουργική - εκφραστική Κίνηση	103
3.3.4 Τραγούδι - Φωνή	105
3.3.5 Τα όργανα Orff - Η λειτουργία τους στα πλαίσια της μεθόδου	111
3.3.6 Αυτοσχεδιασμός	120
3.4 Ένα τυπικό πλάνο μαθήματος Orff, Ενορχήστρωση-Εκτέλεση	123
3.5 Η διάδοση της μεθόδου	128
3.6 Κατάρτιση των δασκάλων της μεθόδου	129
3.7 Η εφαρμογή της Μουσικοκινητικής Αγωγής Orff στον ελλαδικό χώρο	130

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΜΕΘΟΔΩΝ, ΕΡΕΥΝΑ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	141
4.1 Σύγκριση των μεθόδων Dalcroze και Orff	143
4.1.1 Εισαγωγή	143
4.1.2 Αναλυτική σύγκριση	144
4.2 Έρευνα	152
4.3 Συμπεράσματα - Μερικές προτάσεις γενικού χαρακτήρα	154

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	159
--------------	-----

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ι. ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ Α΄ ΕΚΔΟΣΗ

Η διδασκαλία της μουσικής ιδιαίτερα σε παιδιά μικρής ηλικίας ήταν πάντοτε -και εξακολουθεί να είναι- αντιμέτωπη με ειδικά προβλήματα. Οι προσπάθειες που κατά καιρούς καταβάλλονταν για τη λύση αυτών των προβλημάτων στόχευαν στην εξεύρεση μεθόδων διδασκαλίας βασισμένων στα πορίσματα μακροχρόνιας επιστημονικής έρευνας της Ψυχολογίας και της Παιδαγωγικής για μία όσο το δυνατό πιο γόνιμη και πιο αποτελεσματική διδακτική της μουσικής.

Ο κ. Πολύβιος Ανδρούτσος ασχολήθηκε διεξοδικά με το θέμα αυτό -πιο ειδικά με τις μουσικο-παιδαγωγικές μεθόδους των Orff και Dalcroze, που είναι από τις αντιπροσωπευτικότερες στο χώρο της διδακτικής της μουσικής κυρίως για παιδιά μικρής ηλικίας- στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας που εκπόνησε στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Το βιβλίο του λοιπόν αυτό, που είναι μία προσεγμένη επεξεργασία της διπλωματικής του εργασίας και έχει πλαισιωθεί με εμπειρίες του από την πρακτική εξάσκηση στις παραπάνω μεθόδους, πλουτίζει ουσιαστικά τη σχετική ελληνική βιβλιογραφία συμβάλλοντας έτσι θετικά στην καλύτερη συνειδητοποίηση και κατανόηση των ειδικών αυτών προβλημάτων στο χώρο της ελληνικής μουσικοπαιδαγωγικής.

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 1994.

Δημήτριος Γ. Θέμελης
Καθηγητής Μουσικολογίας του Α.Π.Θ.

II. ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΗΝ Α΄ ΕΚΔΟΣΗ

Θα μπορούσε ίσως κάποιος να φανταστεί ότι ένα βιβλίο μπορεί να γραφεί με αφορμή κάποιου είδους δυσκολία; Κι όμως κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί! Αγαπητέ αναγνώστη αυτό ακριβώς συνέβη και ως εκ τούτου η ιδέα για τη συγγραφή τούτου του βιβλίου γεννήθηκε από την ανάγκη να πληρωθεί -όσο αυτό μπορεί να είναι δυνατό από την έκδοση ενός βιβλίου- το μεγάλο κενό που υπάρχει στη χώρα μας όσον αφορά τη βιβλιογραφία του κλάδου της Μουσικής Παιδαγωγικής. Καταρχήν λοιπόν τούτη η ιδέα ρίζωσε στο μυαλό μου από την εποχή που εκπονούσα τη διπλωματική μου εργασία στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ., μια εποχή κοντινή βέβαια, όπου η πρόσβαση σε βιβλία (ελληνικά) που αφορούν τον προαναφερθέντα κλάδο ήταν σχεδόν αδύνατη λόγω της μη ύπαρξής τους, ενώ η ξενόγλωσση βιβλιογραφία ήταν και παραμένει φυσικά πλούσια. Ωστόσο και αυτό κατά βάση αποτελεί ένα μεγάλο πρόβλημα τη στιγμή που πρέπει να διαλέξεις μέσα από μια πληθώρα εκδόσεων ακόμα και αν το θέμα που διαπραγματεύεσαι είναι εξειδικευμένο.

Επίσης ένα άλλο εναρκτήριο λάκτισμα στάθηκε η ελπίδα πως με αυτό το βιβλίο θα βοηθηθεί η μουσική εκπαίδευση -στη χώρα που γεννήθηκε ο πολιτισμός και η ίδια η ιδέα της εκπαίδευσης- που νοσεί χρόνια τώρα πλάι στη γενική. Και μιλώ για τη νόσο που κύριο χαρακτηριστικό της είναι η *με λανθασμένο τρόπο παροχή γνώσης*.

Έχοντας λοιπόν επίγνωση της κατάστασης και θέλοντας να βοηθήσω προς αυτές τις κατευθύνσεις -όσο αυτό είναι εφικτό- οδηγήθηκα στη συγγραφή τούτου του βιβλίου, βασισμένος βέβαια καταρχήν σε εκείνη τη διπλωματική εργασία, αλλά και προχωρώντας παραπέρα συμπεριλαμβάνοντας και νέα μέρη, παραδείγματα, προσωπικές εμπειρίες αλλά και άλλων συναδέλφων και ακόμα εμπλουτίζοντας το αρχικό σχέδιο με νέα βιβλιογραφικά δεδομένα, με σκοπό την προώθηση του προβληματισμού και την πρόταση κάποιων λύσεων για τον τρόπο και τα μέσα με τα οποία μπορούν να εργασθούν όσοι σκοπεύουν ή ασχολούνται ήδη σοβαρά με τη διδακτική της μουσικής στη χώρα μας. Πρόκειται για την πρώτη και μοναδική επιστημονική προσέγγιση του θέματος στην Ελλάδα και το βιβλίο το ίδιο αποτελεί (και λόγω του γενικού τίτλου που φέρει *Μουσική Παιδαγωγική*) την αρχή για μια σειρά δημοσιεύσεων που αφορούν τον τομέα αυτό.

Ο αναγνώστης λοιπόν μπορεί να βρει στο Α΄ μέρος μια εκτεταμένη αναφορά στις μεθόδους διδασκαλίας της μουσικής που εμφανίστηκαν ανά τον κόσμο από το 1750 περίπου, νέες τάσεις και κινήματα που παρουσιάστηκαν στο πεδίο της Μουσικής Παιδαγωγικής ως τις μέρες μας, ενώ επιχειρείται η σκιαγράφηση του κλίματος και οι αναγκαιότητες που οδήγησαν στη γένεσή τους. Στο Β΄ μέρος αναλύεται η μέθοδος του E.J. Dalcroze και στο Γ΄ μέρος αυτή του C. Orff. Είναι η πρώτη φορά που καταγράφεται μια τέτοια ανάλυση, καθώς και η προσπάθεια για την παρουσίαση της εφαρμογής και των ιδιαιτεροτήτων αυτής, των παραπάνω μεθόδων στον ελλαδικό χώρο αλλά και στο εξωτερικό. Οι ασκήσεις και τα παραδείγματα που επιλέχθηκαν είναι αντιπροσωπευτικές/ά αλλά όχι μοναδικές/ά και για αυτό δεν πρέπει να εκληφθούν ως συνταγές έτοιμες προς κατανάλωση αλλά ως αφετηρία για δημιουργία άλλων από τους μουσικοπαιδαγωγούς. Τα είδη τους και ο βαθμός δυσκολίας τους επιλέγεται κάθε φορά ανάλογα με το επίπεδο και την ηλικία των διδασκομένων. Να σημειωθεί ότι οι μέθοδοι αυτοί

δεν απευθύνονται μόνο σε παιδιά μικρών ηλικιών, αφού παράγουν εντυπωσιακά αποτελέσματα και στην εκπαίδευση μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων. Είναι ενδεικτική η κατάρτιση αναλυτικών προγραμμάτων διδασκαλίας της μουσικής μέσω αυτών των μεθόδων σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας γενικής εκπαίδευσης, σε πολλές χώρες του κόσμου. Στο Δ' μέρος γίνεται μια σύγκριση των μεθόδων, αναφέρονται οι ερευνητικές προσπάθειες που έγιναν σχετικά με αυτές και στη συνέχεια παρατίθενται συμπεράσματα και προτάσεις ειδικά αλλά και γενικά για τη βελτίωση της μουσικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Σε όλα τα μέρη του βιβλίου για πολλά θέματα υπάρχει ενδεικτική και προτεινόμενη βιβλιογραφία και προτάσεις, ώστε ο αναγνώστης να έχει την ευχέρεια να ξέρει που να ανατρέξει για να βρει κάτι εξειδικευμένο που τον ενδιαφέρει. Η βιβλιογραφία (και ιδιαίτερα η ειδική που αναφέρεται στις μεθόδους Dalcroze και Orff) που βρίσκεται στο τέλος του βιβλίου είναι κυρίως στην αγγλική γλώσσα και γι' αυτό πολλοί τίτλοι και όροι στο βιβλίο παρουσιάζονται και σε αυτή τη γλώσσα. Αυτό βέβαια είναι αρκετά επικοινωνιακό για κάποιον που θέλει να ενημερωθεί περισσότερο από την ξενόγλωσση βιβλιογραφία, διότι οι όροι αυτοί αποτελούν σημείο αναφοράς.

Από το σημείωμα τούτο νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω εγκάρδια όλους όσους βοήθησαν ηθικά και υλικά ώστε αυτό το βιβλίο να φτάσει στα χέρια του αναγνώστη με τη μορφή που έχει. Με το φόβο λοιπόν πάντα μήπως ξεχάσω κάποιον (κάτι που δε θα ήθελα), ξεκινώ με τον καθηγητή μου κ. Δημήτριο Θέμελη τον οποίο ευχαριστώ για τη συμβολή του στην εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας, καθώς και για τον πρόλογό του σε τούτη την έκδοση. Επίσης τον ειδικό επιστήμονα του Τμήματος Μουσικών Σπουδών και σύμβουλο μουσικής Β. Ελλάδος κ. Αθανάσιο Παπαζαρή για τις συμβουλές του αλλά κυρίως για τον εμπλουτισμό της ξενόγλωσσης βιβλιογραφικής μου κατάρτισης (σε θέματα ειδικά και γενικά της Μουσικής Παιδαγωγικής). Την καθηγήτρια της μεθόδου Dalcroze κα. Λίλη Αρζιμάνογλου και τις καθηγήτριες της μεθόδου Orff κα. Νεφέλη Ατέσογλου και κα. Αγγέλικα Σλάβικ για τις συζητήσεις, το υλικό, την προσφορά παραδειγμάτων και γενικά την αμέριστη βοήθειά τους. Επίσης την ακούραστη κα. Πολυξένη Ματέυ για τις συμβουλές της και το χρόνο που μου διέθεσε. Θα ήταν παράληψη να μην ευχαριστήσω τον πολύτιμο φίλο μου Νικόλαο Μαγουλά ο οποίος με την ηθική του συμπαράσταση και το έμπειρο τυπογραφικό του μάτι βοήθησε σε πολλές πτυχές αυτής της δουλειάς, όπως και τον φίλο και συνάδελφο Κώστα Τσουγκρα για τις συμβουλές του και τη βοήθειά του στο χειρισμό του ηλεκτρονικού υπολογιστή στον οποίο γράφηκε το βιβλίο. Ένα μεγάλο ευχαριστώ και στην κα. Gabriele Weiner που μου διέθεσε φωτογραφικό υλικό -αρκετό από αυτό δημοσιεύεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα αλλά και γενικά- από το αρχείο του Carl Orff-Stiftung στο Μόναχο.

Ελπίζω το βιβλίο τούτο να πετύχει την αποστολή για την οποία δημιουργήθηκε. Η αρχή λοιπόν έγινε. Αυτό που τώρα μετρά είναι η συνέχεια...

Θεσσαλονίκη, Ιανουάριος 1995

Ο συγγραφέας

Πολύβιος Ανδρούτσος

III. ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΗ Γ' ΕΚΔΟΣΗ

Όταν γράφηκε και πρωτοεκδόθηκε το βιβλίο αυτό, βασική μου επιδίωξη ήταν να συνεισφέρει στη βιβλιογραφία του κλάδου της Μουσικής Παιδαγωγικής, που ακόμα τότε ήταν στα σπάργανα στην Ελλάδα, ιδιαίτερα σε σχέση με τις μεθόδους διδασκαλίας της μουσικής. Επίσης, ευελπιστούσα πως θα αποτελέσει το εναρκτήριο λάκτισμα και για άλλες σχετικές εκδόσεις που θα την εμπλούτιζαν. Εξετάζοντας διαχρονικά την πορεία του βιβλίου και φτάνοντας σήμερα στην τρίτη έκδοση, φαίνεται πως σε μεγάλο βαθμό το βιβλίο πέτυχε την αποστολή για την οποία δημιουργήθηκε και μάλιστα ξεπέρασε τις αρχικές προσδοκίες.

Η σε βάθος εξέταση των διδακτικών προσεγγίσεων Orff και Dalcroze και η αναφορά σε πολλές άλλες μεθόδους και τάσεις, οι οποίες αποτελούν μέρος του ρεπερτορίου των εργαλείων διδασκαλίας που πρέπει να κατέχει κάθε μουσικοπαιδαγωγός, αλλά και παιδαγωγός γενικότερα, αποδείχθηκε ιδιαίτερα χρήσιμη σε πολλά επίπεδα και βαθμίδες της εκπαίδευσης. Το γεγονός πως το παρόν βιβλίο χρησιμοποιήθηκε και συνεχίζει να χρησιμοποιείται ως διδακτικό εγχειρίδιο σε πανεπιστημιακά Τμήματα Μουσικών Σπουδών, Τμήματα Νηπιαγωγών και Δημοτικής Εκπαίδευσης, καθώς και σε Τμήματα Βρεφονηπιοκομίας των ΑΤΕΙ, παραπέμπει στην συνεισφορά του στην εκπαίδευση των αυριανών παιδαγωγών και μουσικοπαιδαγωγών. Ελπίζω και εύχομαι το βιβλίο μου αυτό, να συνεχίσει να είναι χρήσιμο και να υπηρετεί ποικιλοτρόπως την παιδαγωγική και μουσικοπαιδαγωγική κοινότητα και εκπαίδευση.

Δυστυχώς, στην πορεία από την πρώτη έκδοση το 1995 ως την τρίτη έκδοση σήμερα, είχαμε και μεγάλες απώλειες. Ανθρώπων, που νιώθω ιδιαίτερα τυχερός που τους γνώρισα και συνεργάστηκα μαζί τους και οι οποίοι με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο συνδέθηκαν άμεσα με το βιβλίο. Το 1999 έφυγε η Πολυξένη Ματέυ, ακούραστη δασκάλα μας, μεγάλη μορφή, μεγάλη μουσικοπαιδαγωγός, που με ενέπνευσε όχι μόνο με τα γραπτά της αλλά και με τη ζωντάνια της, την καθαρότητα της σκέψης της, την πείρα και τη σοφία της, κατά τη διάρκεια των συζητήσεών μας την εποχή της συγγραφής του βιβλίου. Το 2004 μας άφησε και η συνεργάτιδα και φίλη Λίλη Αρζιμάνογλου. Μουσικοπαιδαγωγός μοναδική στη δουλειά της, με μεγάλη εμπειρία, που με την απίστευτη ενέργεια, το οργανωτικό της πνεύμα και την δημιουργικότητά της, βοήθησε αμέριστα, ώστε να αποτυπωθεί στο βιβλίο με ολοκληρωμένο τρόπο η προσέγγιση του Dalcroze. Τέλος, το 2006 ο Σπύρος Νικολαΐδης, πολύτιμος συνεργάτης μου επίσης, που εμπιστεύθηκε τη δουλειά μου εξαρχής και ήταν καθοριστική η συμβολή του σε όλη τη διαδικασία και το στήσιμο της πρώτης έκδοσης. Θα παραμείνουν όλοι τους στην καρδιά και στη μνήμη μου για πάντα με αγάπη και θα ταξιδεύουν μαζί μου και με αυτό το βιβλίο...

Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2012

Ο συγγραφέας

Πολύβιος Ανδρούτσος